

Duurzaamheidsvisie Midden-Groningen 'De context'

Samen werken aan een volhoudbare toekomst: nait soez'n moar doun!

**gemeente
Midden-Groningen**

*Concept,
Februari 2019*

1. Inleiding

In januari 2019 is de gemeente Midden-Groningen gestart met de ontwikkeling van een duurzaamheidsmissie. In de startfase hiervan worden onder andere een klankbordgroep met externe deskundigen opgezet en een interne werkgroep die interdisciplinair invulling geeft aan de inhoud en het proces van de duurzaamheidsvisie. In dit document wordt een eerste beeld gevormd van de context de duurzaamheidsvisie en functioneert als vertrekpunt voor de eerste gesprekken en bijeenkomsten en vormen tevens de opbouw van de eerste hoofdstukken van de duurzaamheidsvisie.

Duurzame ontwikkeling

Al decennialang is duurzame ontwikkeling een thema waarmee geprobeerd wordt om onze toekomst op een meer gebalanceerde manier richting te geven. Meer balans in de betekenis dat niet alleen economische (volume)groei als kompas wordt gebruikt, maar dat er ook aandacht is voor de ecologische basis en sociale gevolgen van economische groei. Hoewel er al veel langer aandacht was voor doorgaans negatieve gevolgen op ecosystemen, voedselzekerheid, grondstoffen- en energiegebruik maar ook de ongelijke verdeling van welvaart, kreeg het begrip 'duurzame ontwikkeling' pas echt grote aandacht met het verschijnen van het rapport 'Our Common Future' van de Brundtland-commissie. Deze VN-commissie voor milieu en ontwikkeling, onder leiding van de Noorse premier Brundtland, schreef in 1987 een indringend rapport over 'onze gezamenlijke toekomst'. Duurzame ontwikkeling werd gedefinieerd als:

"...een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar te brengen".

De Brundtland-commissie legde op wereldschaal een verbinding tussen economische groei, milieuvraagstukken en armoede- en ontwikkelingsproblematiek. Wat voor de wereld geldt, geldt ook voor ons land, onze provincie en onze gemeente. Daarom ontwikkelen wij als gemeente Midden-Groningen een duurzaamheidsvisie. Vertrekpunt voor onze duurzaamheidsvisie is dat duurzame ontwikkeling gaat over ontwikkeling van onze samenleving, waarin wordt gezocht naar evenwicht tussen mens, milieu en economie. Niet alleen in het hier en het nu, maar ook elders en in de toekomst. Dat vraagt ook van ons als gemeente om afwegingen en keuzes die steeds gericht zijn op het vinden van dat evenwicht. Bij het maken van die keuzes zijn veel mensen, partijen elk met eigen belangen betrokken. Dergelijke integrale afwegingen vragen om inzicht in de langetermijneffecten van onze huidige activiteiten voor maatschappij, milieu en economie. Dat is ingewikkeld, want die afwegingen zijn niet in beton gegoten en vinden niet plaats in een statische omgeving. Het wordt wel vaker gezegd: "de wereld verandert omdat je beweegt". Wat vandaag nog onvereenigbaar lijkt kan wellicht op langere termijn wel gerealiseerd worden. Wat elders niet lukt kan hier wel lukken.

Het valt nog niet mee om duurzame ontwikkeling als uitgangspunt te gebruiken voor keuzes die we in onze gemeente maken. Er is geen standaard recept voor een duurzame ontwikkelingsstrategie, dat geldt ook voor onze gemeente. We willen een duurzame gemeente en dat vraagt om een gedegen oriëntatie op onze toekomst. Dat is niet nieuw, we hebben daarvoor als nieuwe gemeente samen al de basis gelegd met ons Kompas: 'Samen kom je verder'. We gebruiken daarom het Kompas om koers te zetten naar een duurzaam Midden-Groningen.

Het Kompas als basis voor de duurzaamheidsvisie

Het Kompas schetst de richting voor de toekomst van Midden-Groningen. Een richting die door inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden is gedeeld. Het geschetste toekomstbeeld is dat van 'een gemeente met een vitale gemeenschap van 25 zelfredzame, actieve dorpen en wijken, waar mensen met plezier wonen, elkaar kennen en samen werken'. Hiermee is het Kompas gericht en kan koers worden gezet naar die gewenste toekomst.

Deze oriëntatie op de gezamenlijke toekomst van Midden-Groningen geeft betekenis aan de duurzame ontwikkeling van onze gemeente. Het is heel duidelijk: het Kompas laat veel meer zien dan de gebruikelijke waarden waarop we vaak koersen zoals 'economische groei', 'kosten en baten' of 'efficiënt en effectief'. Het in het Kompas geschetste toekomstperspectief gaat óók, en misschien wel met name, over 'kwaliteiten', 'verbinding', 'schoonheid' 'leefbaarheid' 'zelfontplooiing', 'diversiteit', 'regionale kracht' en 'meedoen'. Dit vraagt om versterking van de verbindingen tussen collectief en individueel handelen van inwoners en bedrijven en het maken van bewuste keuzes over wonen, werken, consumeren, vervoer of recreëren. Dit vergt een integrale systeemverandering, waarbij volgens het Kompas de menselijke maat en regionale kracht belangrijke uitgangspunten zijn. Hoewel niet expliciet benoemd lijken veel keuzes en overwegingen besproken in het Kompas gerelateerd aan de duurzame doorontwikkeling van onze gemeente.

Met deze duurzaamheidsvisie maken we de thema's die daarbij belangrijk zijn *expliciet*. Dat biedt ons de kans om bewust en concreet keuzes te maken en in te zetten op thema's die we belangrijk vinden. De gemeente speelt daarin een verbindende rol. Die rol nemen we met dit initiatief om te komen tot een duurzaamheidsvisie, maar ook dat doen we weer samen: inwoners, bedrijven en andere partijen die zich verbonden voelen met de duurzame ontwikkeling van Midden-Groningen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de visie. En net als bij het Kompas geldt bij duurzame ontwikkeling: 'het gaat over doelen en intenties, want die inspireren en binden samen'!

Uitgangspunten voor de duurzaamheidsvisie

- **We doen het samen, als gemeentelijke organisatie kunnen en willen we het niet alleen.**

Het ontwikkelen én de uitvoering van deze duurzaamheidsvisie vraagt om een gezamenlijke aanpak. Wij zoeken daarom de samenwerking met bedrijven, woningcorporaties, maatschappelijke organisaties en onze inwoners. Van gezamenlijke inzet op duurzame ontwikkeling moet ook gezamenlijk geprofiteerd worden, want alleen dan kom je samen verder. Dat betekent ook dat we aandacht hebben voor de betaalbaarheid van de overgang naar een duurzaam Midden-Groningen en dat we zoeken naar projecten en investeringen die (op termijn) baten opleveren voor inwoners en bedrijven.

- **We maken gebruik van de kansen die onze gemeente biedt.**

Met onze inzet op duurzaamheid maken we gebruik van de kwaliteiten die we als gemeente in huis hebben: kwalitatief hoogwaardige ruimte, innovatieve bedrijvigheid, betrokken en actieve burgers, en een stevige basis voor kleinschalige economische ontwikkeling.

- **We geven als gemeentelijke organisatie het goede voorbeeld**

Als gemeentelijke organisatie willen we het goede voorbeeld geven. Dat doen we door het initiatief te nemen om partijen bij elkaar te brengen, initiatieven en projecten te stimuleren en te faciliteren én door zelf stevig in te zetten op verduurzaming van de huisvesting, wagenpark, afvalstromen, catering enzovoorts.

- **Leefbaarheid is de rode draad voor duurzaamheidsontwikkelingen**

Het effect van duurzaamheidsontwikkelingen op de leefbaarheid brengen we goed in beeld en we zoeken naar mogelijkheden om de verbetering van de leefbaarheid te combineren met duurzame ontwikkeling. Zo bespaart straatverlichting met een bewegingssensor energie en verhoogt tegelijkertijd de veiligheid. Een geluidswal met zonnepanelen vermindert geluidsoverlast en voorziet in duurzame energie. Via energie coöperaties kan een deel van de opbrengsten van lokaal opgewekte energie terugvloeien naar dorpsverenigingen etc.

- **Nait (te veul) soez'n moar doun**

We willen concreet aan de slag! We willen zo snel mogelijk beginnen met projecten en initiatieven die concreet bijdragen aan een duurzamer Midden-Groningen. Er zijn volop kansen die we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties kunnen oppakken.

Hoe komt de duurzaamheidsvisie tot stand?

Door het betrekken van interne en externe deskundigheid willen we in korte tijd een goed gefundeerde duurzaamheidsvisie kunnen opstellen. Inwoners en bedrijven krijgen ruimte om inspraak te hebben op de inhoud, wat moet zorgen voor een visie die breed gedragen is en klaar is voor uitvoering. De benutten van externe deskundigheid wordt ingevuld door een klankbordgroep met een diverse samenstelling. Binnen de gemeentelijke organisatie is een werkgroep opgericht met vertegenwoordiging van alle beleidsterreinen, wat moet zorgen voor een interdisciplinaire aanpak en visie.

2. Wat gebeurt er om ons heen?

We kunnen het dagelijks in de krant lezen. De druk van de groeiende wereldbevolking, op onze aarde neemt snel toe. De urgentie om onze behoeften te laten passen in wat onze aarde 'aankan' is hoog en neemt snel toe. Zeker in de wetenschap dat volgens de VN de wereldbevolking groeit van ruim 7,5 miljard mensen nu naar 10 tot 11 miljard, eind deze eeuw. We leven op 'te grote voet'.

Het Global Footprint Network maakt berekeningen van de menselijke invloed op onze planeet. Onze mondiale 'ecologische voetafdruk' wordt vergeleken met de natuurlijke productiecapaciteit van de aarde en het vermogen van de aarde om afval te absorberen, inclusief broeikasgassen. Dit wordt ook wel de biocapaciteit genoemd. Earth Overshoot Day is de datum waarop de menselijke voetafdruk de biocapaciteit van de aarde in een bepaald jaar overschrijdt. Die datum schuift steeds verder naar voren. In

2018 viel 'Earth Overshoot Day' op 1 augustus. Dat betekent dat we de rest van dat jaar (5 maanden!) op 'krediet' leven en dat we in 2018 eigenlijk 1,7 aardbollen nodig hadden. En we weten dat we maar één aarde hebben. In 2000 viel Earth Overshoot Day nog op 1 oktober. Als de hele wereldbevolking de Nederlandse leefstijl zou hebben zou Earth Overshoot Day in 2018 op 14 april zijn gevallen. Dan hadden we 3,5 aardbollen nodig gehad om in onze behoeften te voorzien... Het is hard gegaan: in 1959, toen in onze gemeente bij Slochteren de aardgasbel werd ontdekt gebruikte de mondiale bevolking (toen ongeveer 3 miljard mensen) nog slechts driekwart van de mondiale biocapaciteit. We bouwen met elkaar een ecologische schuld op in de vorm van klimaatverandering, watertekorten, bodemerrosie, ontbossing, en verlies van biodiversiteit. Dit gaat gepaard met oplopende sociale spanningen, migratiestromen en economische kosten. We zullen dus bij het nemen van beslissingen die we nu nemen rekening moeten houden met de lange termijn gevolgen ervan.

Duurzaamheid is een mondiaal vraagstuk. Dat laten bovenstaande voorbeelden wel zien. We gaven het al aan: deze mondiale trends hebben ook invloed op onze gemeente. We willen inspelen op de ingrijpende veranderingen die zich de komende decennia zullen voordoen op het gebied van klimaat, energie, water, ruimte, bouw en mobiliteit. Daarom willen we als gemeente Midden-Groningen duurzaamheid een leidend principe laten zijn bij de ontwikkeling van onze gemeente. Daarbij nemen we het mondiale duurzaamheidsvraagstuk als uitgangspunt en vertalen die naar mogelijkheden om daar binnen onze gemeente mee aan de slag te gaan: Think Globally, Act Locally!

Trends

Wereldwijd, maar ook binnen Europa, Nederland en, dichterbij huis, in onze regio zien we ontwikkelingen die mede ons handelen bepalen en oplossingsrichtingen bieden. De trends die belangrijk zijn voor onze regio bespreken we hier kort:

- **De transitie naar een duurzame energiehuishouding**
 Op dit moment bestaat het overgrote deel van ons energiegebruik nog uit fossiele energiebronnen. We streven naar een duurzame energiehuishouding, waarin we efficiënt en spaarzaam met energie omgaan, fossiele energie wordt vervangen door hernieuwbare energie en energie beschikbaar blijft voor een betaalbare prijs.
- **Energie wordt zichtbaar in het landschap**
 Veel vormen van hernieuwbare energieopwekking vragen een plek in de fysieke leefomgeving, of het nu gaat om zon, wind, biomassa of energie uit de ondergrond. Deze nieuwe relatie tussen energie en ruimte in de moderne 'energielandschappen' zullen ons landschap veranderen en vragen om zorgvuldige planning en inpassing.
- **Aanpassen aan klimaatverandering**
 Klimaatverandering is niet meer iets van de toekomst, maar is in toenemende mate al merkbaar. Dit heeft gevolgen voor mens en natuur. Zo zullen we te maken krijgen met meer extreem weer. Hevige hoosbuien en langdurige natte perioden kunnen leiden tot overstromingen. Daarnaast kan een warmer klimaat ook leiden tot periodes van extreme droogte waardoor de drinkwatervoorziening in gevaar kan komen, oogsten kunnen mislukken of de kwaliteit van dijken wordt aangetast. Klimaatverandering kan ook leiden tot 'hittestress' in de gebouwde omgeving, heeft invloed op de landbouw en leidt tot verandering in natuurlijke systemen. Duidelijk is dat we, naast het voorkomen van oorzaken van klimaatverandering, ook maatregelen moeten nemen om met de effecten van klimaatverandering om te gaan, of wel klimaatadaptatie.
- **'Prosumers' in opkomst: consumenten worden producenten**
 Niet langer is de opwekking van energie voorbehouden aan grote energiebedrijven. Steeds meer consumenten wekken zelf energie op. Maar ook op andere terreinen, bijvoorbeeld voedselproductie, zie we, al of niet in coöperatieve vorm, consumenten steeds vaker zelf lokaal produceren. Daarmee blijven de baten ook steeds meer op de plek waar ze gegenereerd zijn. Steeds meer consumenten maken een bewuste keuze voor biologische producten om de impact van hun consumptie op het milieu te beperken.
- **Van top down naar bottom up**
 Niet langer komen initiatieven alleen van de overheden of worden spelregels door overheden gemaakt. Steeds vaker ontstaan (informele) samenwerkingsverbanden tussen burgers, bedrijven of maatschappelijke organisaties, waarin ze samen proberen kansen te verzilveren. Dat kunnen zeer uiteenlopende zaken zijn, zoals de gezamenlijke inkoop of productie van hernieuwbare energie of productie van voedsel. Deze nieuwe netwerken bieden veel mogelijkheden voor innovatie en dragen bij aan duurzame ontwikkeling van de regio.
- **Richting een Biobased Economy**
 We gaan richting een circulaire, biobased economie waarbij kringlopen zoveel mogelijk lokaal of regionaal worden gesloten. De ontwikkeling van een biobased economie biedt veel kansen in de regio. Steeds meer ondernemers zie kansen in een circulaire inrichting van hun productieprocessen en het gebruik van hernieuwbare energie. Dit zorgt voor nieuwe verbinding tussen 'reststromen', 'materialen' en 'energie' en biedt nieuwe werkgelegenheid. Een lokaal voorbeeld hiervan is de groei van toepassingen van, in de regio verbouwde hennep, wat al wordt gebruikt in cosmetica, bouwmaterialen, textiel en inmiddels in de auto-industrie.
- **Van bezit naar gebruik**
 Een bijzonder aspect van de biobased economy is de trend van bezit naar gebruik. Consumenten kopen minder vaak een product. In plaats daarvan kopen ze een dienst, zoals mobiliteit, licht of warmte. Aanbieders van deze diensten hebben dan een belang bij het leveren van kwalitatief hoogwaardige producten die geschikt zijn voor hergebruik of recycling. Er ontstaan nieuwe

businessmodellen die niet zo zeer gericht zijn op het zoveel mogelijk verkopen van een product (die het na een paar jaar begeeft), maar op het leveren van diensten in bijvoorbeeld leaseconstructies, waarbij juist een lange levensduur, hoge kwaliteit, beheer en onderhoud, hergebruik en recycling belangrijke waarden worden en een positief effect hebben op het verdienmodel.

(Inter)nationale afspraken

De plannen die we maken en de acties die we willen uitvoeren worden medebepaald door beleid en afspraken op mondiaal, Europees, landelijk en regionaal niveau. De belangrijkste afspraken zetten we op een rijtje.

▪ **Mondiale duurzaamheidsdoelen**

In 2015 hebben de VN een mondiale agenda aangenomen met daarin 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals). Deze agenda is bedoeld om versneld een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. De agenda is een vervolg op de 8 milleniumdoelen die de VN in 2000 formuleerden. In Nederland zijn de SDG's vertaald naar Nationaal beleid. Dit staat beschreven in het rapport "Nederland Ontwikkelt Duurzaam: plan van aanpak inzake implementatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen" Voor gemeenten heeft VNG International de Global Goals Gemeente Campagne ontwikkeld.

▪ **Het klimaatakkoord van Parijs**

In december 2015 hebben 195 landen besloten dat de gemiddelde temperatuurstijging op aarde 'ruim' onder de 2°C blijft, bij voorkeur 1,5°C. Tijdens de klimaatop van december 2018 in het Poolse Katowice is afgesproken hoe het Parijsakkoord wordt uitgewerkt. Europa heeft voor 2020 een 20-20-20 doelstelling: 20% vermindering van de uitstoot van broeikasgassen ten opzichte van 1990, 20% duurzame energie en 20% energiebesparing door efficiencyverbetering. Voor 2030 is afgesproken dat de uitstoot van broeikasgassen met 40% is verminderd ten opzichte van 1990 en dat het aandeel duurzame energie tenminste 27% bedraagt. Dat geldt ook voor de verbetering van de energie-efficiency: tenminste 27%. Omdat het maatregelenpakket van de gezamenlijke landen die het Parijs klimaatakkoord hebben ondertekend niet in de buurt komen van de afgesproken maximale stijging van 2 °C, maar leiden tot een geschatte temperatuurstijging van meer dan 3 °C heeft het Europees Parlement in de aanloop naar de top in Katowice aangegeven dat de uitstoot van broeikasgassen met minstens 55% moet zijn teruggedrongen in 2030. Dat is een zeer stevige aanscherping van de Europese doelen.

▪ **Nationale klimaatdoelen**

In juni 2018 is een ontwerp-klimaatwet ingediend. Dat gaat uit van 95% CO₂ emissiereductie in 2050 en 49% CO₂ emissiereductie in 2030. In het Klimaatakkoord (het ontwerp hiervan is in december 2018 gepresenteerd) staan afspraken met sectoren hoe deze doelen kunnen worden gehaald. Het gaat om de elektriciteitssector, de industrie, de gebouwde omgeving, mobiliteit en de landbouw. In het akkoord is vastgesteld dat het aandeel hernieuwbare energie in 2020 op 14% moet zitten en doorstijgt naar 16% in 2023. Daarnaast heeft de aardbevingsproblematiek in Groningen ertoe geleid dat het kabinet heeft besloten de kraan van het Groningse aardgas verder dicht te draaien tot een volledige stop in 2030. Hoewel dit besluit niet zozeer een klimaatdoel is, heeft het wel grote invloed op de uitwerking ervan. Om Nederland van het aardgas af te krijgen is een verbouwing nodig van historische omvang. Sinds 1 juli 2018 is het al niet meer mogelijk een bouwvergunning te krijgen voor een woning op aardgas.

▪ **Nederland circulair in 2050**

Met dit programma zet Nederland in op een duurzaam gedreven, volledige circulaire economie in 2050. Dit vraagt om een zeer grondige herinrichting van onze economie. Als tussendoel voor 2030

is aangegeven dat het gebruik van primaire grondstoffen (mineralen, fossiel, metalen) met 50% moet zijn verminderd.

- **Provinciaal energiebeleid**

De provincie Groningen heeft een ambitieus energieprogramma. Gestreefd wordt naar een aandeel hernieuwbare energie van 21% in 2020, oplopend naar 60% in 2035 en uiteindelijk resulterend in 100% hernieuwbare energie in 2050. Dit vraagt om versnelling op het gebied van energiebesparing, de ontwikkeling van hernieuwbare energie (wind, zon, biomassa) en innovatie van de inrichting van het gehele energiesysteem waarbij infrastructuur, energieopslag en IT en sensortechnologie een belangrijke rol zullen spelen.

- **Regionale Energie Strategie Groningen (RES)**

Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord moeten realistische plannen worden gemaakt. In het Klimaatakkoord wordt de regio als geschikte schaal gezien om dergelijke plannen te maken. De provincie Groningen is zo'n regio. Van gemeenten, provincie en waterschappen wordt daarom verwacht dat zij een regionale energiestrategie (RES) opstellen. De RES gaat met name over de gebouwde omgeving (energiebesparing en warmtetransitie) en elektriciteit (opwekking en infrastructuur). De regio's geven met de RES-invulling aan de afspraken die gemaakt zijn aan de sectortafels voor de Gebouwde Omgeving en Elektriciteit. Echter, ook afspraken die aan andere tafels zijn gemaakt kunnen worden meegenomen in een RES. De RES is dus een instrument om te komen tot regionaal gedragen keuzes voor de warmtetransitie in de gebouwde omgeving, de opwekking van duurzame elektriciteit en de daarvoor benodigde infrastructuur en opslagcapaciteit. De RES gaat ook over de ruimtelijke inpassing van duurzame energie en heeft daarom een sterke verbinding met de Omgevingsvisie. De bedoeling is dat in de zomer van 2019 de verschillende regio's een concept-RES opleveren. Parallel aan en in samenhang met de RES moeten gemeenten uiterlijk in 2021 een warmtetransitieplan, ook wel transitievisie warmte, hebben opgeleverd. Dit document bestaat uit een tijdspad waarin per wijk wordt aangegeven wat kansrijke oplossingen zijn voor de overgang van aardgas naar een duurzame warmtevoorziening.

3. Literatuur

Informatie

[Sustainable Development Goals in de gemeente - VNG](#)

['Our Common Future' Brundtland-commissie](#)

[Earth Overshoot Day](#)

[Beknopte uitleg energietransitie - Morgenland Film](#)

[Het nieuwe energielandschap – NMF Groningen](#)

[Het goede voorbeeld geven – Duurzame Bedrijfsvoering Overheden](#)

[Klimaatbestendige gemeenten - VNG](#)

[Biobased Economy - Rijksoverheid](#)

[Van bezit naar gebruik - PBL](#)

Beleid

[SWOT-analyse Midden-Groningen](#)

[Het Klimaatakkoord Nederland](#)

[Het Kompas Midden-Groningen](#)

[Noordelijke Energie Agenda \(SWITCH\) – Noordelijke overheden en Energy Valley](#)

[Programma Energietransitie - Provincie Groningen](#)